

sättningarna för vakenhet är som allra sämst just vid denna tidpunkt. Allt detta medför att man oftast sover genom dessa timmar. Om man i stället vaknar mår man sällan särskilt bra.

Om man hade kunnat tolka bränderna i förortererna som en del av arbetarklassens totala alienation i ett ekonomiskt system som enbart är förmöget att tilldela dem rollen som reservarbetskraft, istället för som resultatet av ett kulturellt definierat ”utanförskap”, hade det inte bara varit svårare för SD att vinna poäng på dessa bränder, denna förstörelse, utan man hade också kunnat se konflikten, för att tala med Hardt och Negri, kommunicera direkt med maktens hjärta, även om den till makten kanske bara ropar: ”Hörs vi? Hallå? Finns vi? Hallå?” Om vi hade varit förmögna att betrakta vår egen inblandning i Afghanistan som just ett krig, som en geopolitisk konflikt om råvaror och internationell prestige istället för som en utslätning av en störning, en harmonisering av ett brus, en polisiär insats – om vi inte hade varit så snärjda i vår egen fantasi där kvällstidningar kan beskriva dödsskjutningen av en svensk soldat som ”ett mord” – hade vi kanske inte blivit så förvånade över att kriget också når hit, till en gata i julhandeln Stockholm, och vi hade inte känt oss tvungna att ännu en gång tolka en konflikt som ett utslag av mångkulturalismens och integrationens misslyckande, utan tvärtom kunnat ställa oss vissa viktiga frågor om kriget mot terrorismen och vår egen neutralitet. Om vi inte hade sovit, för att kunna drömma –

Poängen är inte att vi inte bör fördöma dödshot mot konstnärer, självmordsbombare, stenkastning

mot ambulanser och brandkår och så vidare, utan att vi måste se att dessa händelser är uttryck för verkliga konflikter och att dessa vrakspillror – de nedbrända bilarna i Rosengård, sotspåren i snön på en gata i Stockholm, slagsmålen mellan skinheads och AFA – är, om inte politikens totala material så i alla fall delar av en sådan materia snarare än störningar i en mångkulturell harmoni som ständigt är på väg att anlända. Varje gång vi anropar harmonin frågar SD nämligen bara när högen med vrakspillror är hög nog, och påpekar att harmonin inte finns genom att gång på gång anspela på den malande känslan av främlingskap och förlust av någonting som inte kan ges ett namn, eller som bara kan ges det diffusa namnet ”svenskhet”, därför att ingen ger det dess rätta namn – privilegier. Idag är det sålunda etnotisten som säger:

”Politiker kommer hit, och sjunger sin jävla sång. Harmoni? Vad är det för skit? Det råder inte harmoni, det råder konflikter överallt, det kan alla se, öppna ögonen, vakna.”

Det är då åter 1990. Min mamma, som är etniskt svensk, slår en bunt flygblad ur händerna på en ung kille utanför en stormarknad. Jag och mina bröder vänder oss om och stirrar på henne, på händelsen. Det är sensommar, eftermiddag, killen kryper omkring och plockar upp flygbladen som fladdrar i vinden, blåser över den blå himlen och in under de parkerade bilarna. Mamma tar kundvagnen och kör den till vår bil. I bilen säger hon att killen var en idiot, en sådan som tycker att vissa människor är bättre än andra. Jag är elva år, jag sitter i baksätet, jag tittar ut på staden, som rör sig i fönstren.

Det stora brasilianska diademmet

**Gustavo Perillo
Nogueira**

I februari 2010 såg jag, i en tidningsartikel inför prinsessan Victorias bröllop, en bild på *Det stora brasilianska diademmet* som drottning Silvia skulle bära under festligheterna. Jag blev nyfiken på smycket. Hur hade detta brasilianska diadem hamnat i Sverige? På nätet hittade jag uppgiften att det gått i arv, och att det hamnat i Sverige då D Amélie, brasiliansk kejsarinna (1829–1831), gett det till sin syster D Josefina, drottning av Sverige (1844–1859). Men jag ville veta mer. Vad hade det här diademmet för historia egentligen?

På biblioteket hittade jag boken *Drottning Silvias festklänningar och de kungliga smyckena* av Cay Bond. Men boken uppgav bara samma fakta som de jag funnit på nätet. I brist på mer information började jag spekulera om diademets historia och i vilken kontext det kunde ha tillkommit. Brasilien var mellan år 1500 och 1822 en portugisisk koloni som använde slavar som arbetskraft. Från 1700-talet och framåt arbetade många av dessa med att utvinna diamanter. De flesta ädelstenar kom från den delstat som numera kallas för Minas Gerais – där jag själv kommer ifrån – och de flesta diamanter utvanns i en stad som heter Diamantina. Jag bläddrade i boken igen. Jag kände mig besviken över att diademets historieskrivning var så ytlig, att den koloniala kontexten inte nämndes alls. Att ursprunget var mindre intressant än hur många diamanter smycket består av och vilka fester drottningen burit det på. Jag ville göra något för visa denna historia. Jag bestämde mig för att modifiera den sida i *Drottning Silvias festklänningar och de kungliga smyckena* som beskriver diademmet, i ett slags försök att skriva en diademets historia på egen hand. Resultatet blev en diptyk med den ursprungliga boksidan till vänster och samma sida till höger, men nu med omskriven text.

Det stora brasilianska diademmet som drottning Josefina ärvde efter sin syster kejsarinnan Amélie.

Det första officiella porträttet på Drottning Silvia 1976. Drottningen bär även Karl Johan-örhängena och halsbandet med rosa ädelöparer.

Det stora brasilianska diademmet som drottning Josefina ärvde 1873 efter sin syster kejsarinnan Amélie från Brasilien.

Diademmet är 12,5 cm högt, väger närmare 3 kilo och består av 475 diamanter som utvunnits av svarta slavar i Brasilien omkring 1800-talets början.

Slavarna togs från Afrika för att arbeta i de brasilianska gruvorna under den så kallade "brasilianska diamantruschen" mellan åren 1725 och 1860. De portugisiska kolonisatorerna hade runnit ut i landet var rikt på guld och diamanter och plundrade det på tillgångar för att smycka Europas monarker och aristokrater.

Drottning Silvia avvärdar diademmet endast vid mycket högridiga tillfällen. På fotot - det första officiella porträttet av henne, från 1976 - visar drottningen med stolthet upp denna koloniala symbol.

Jag började sedan fundera över sätt att prata om att det som hände då och det som händer nu tillhör en och samma historia. Jag kom fram till att det bästa var att vända mig till drottning Silvia, som i egenskap av representant för kungahuset bär det brasilianska diademmet, och föreslå en symbolisk uppgörelse med kolonialtiden och den ojämna resursfördelning som lever kvar än idag. Att hon skulle kunna ”lämna tillbaka” diademmet till slavarerna. Som tack för hennes och kungahusets gest skulle hon få ett nytt diadem. Naiva tankar kan man tycka. Det finns inga slavar i Brasilien längre. Så vem skulle diademmet lämnas tillbaka till? Allt var en konstruktion. Jag, en vit medelklassman från Brasilien satt och grubblade över ett diadem som få vet existerar och ingen egentligen bryr sig om. Men där fanns något, det kände jag. Så jag tänkte vidare. Kanske kunde man förstå det samtida gruvarbetet, med arbetare som lyder under fruktansvärda arbetsvillkor, som ett slags fortlevande slaveri? Jag var medveten om att detta kanske bara var min egen uppfattning och något som möjligen skulle leda mig fel. Uppfattade gruvarbetarna sig själva som slavar? Skulle de överhuvudtaget vilja vara med på det här? Hur skulle det hela gå till? Jag kunde inte gå vidare med projektet utan att möta gruvarbetarna. Så jag åkte till Diamantina.

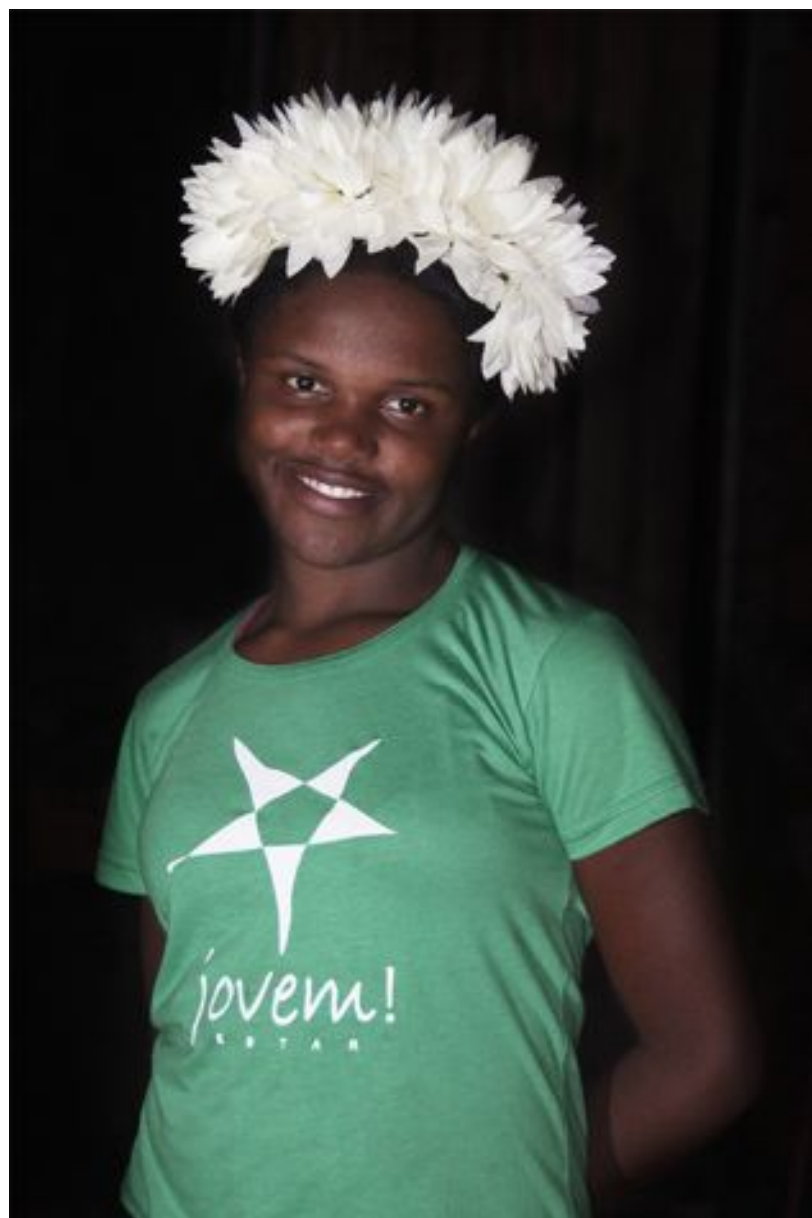
När jag kom till Diamantina kunde jag bara tänka på gruvarbetarna. Men först skulle jag träffa José Alkmim, morfar till en vän. Han är nittio år gammal och uppvuxen i Diamantina. Han erbjöd mig att bo hemma hos honom och hans familj under mina första fyra dagar i staden. Jag var förväntansfull inför mötet med honom – en man som arbetat nästan hela sitt liv i diamentgruvorna, under vissa perioder som chef för ett av de stora gruvföretagen, under andra som gruvägare. Min tanke var att låta berättelsen om diademmet växa genom att träffa honom och ta del av hans historier och erfarenheter. Och så hoppades jag hitta en ingång till gruvarbetarna. Men det första han sa var att på grund av miljöförstörelse så hade utvinning av ädelstenar förbjudits i hela Diamantina. Den verksamhet som ändå sker, sker i olagliga former. Nu blev det svårt att få tag på gruvarbetare. Officiellt fanns det ju inga kvar i staden.

Efter fyra dagar hos José Alkmim hade jag lyssnat på många långa och intressanta historier, liksom till hans oroliga motstånd mot idén om att återlämna diademmet. Jag kände en viss hopplöshet. Jag visste inte hur jag skulle få tag i någon gruvarbetare och funderade på vilken väg projektet annars skulle ta. Så där satt jag på Alkmims gård med en kopp kaffe när

Staden Diamantina, tidigare kallad Arraial do Tejuco, grundades i början av 1700-talet kring de nyss upptäckta diamentgruvorna. Portugiserna kom dit på jakt efter guld men fann någonting ännu bättre – området var fullt av diamanter. Snart skulle dessa diamanter pryda kungar, drottningar och aristokrater i Europa.

Marlene de Jesus Vieira.

Paloma Camila Cristina Moreira.

Joseli de Lourdes Moura.

jag fick syn på Marlene, husets hembitråde. Hon sopade innergården. Jag fick lust att porträttera henne och frågade om jag fick göra det. Några år tidigare, när jag var i Brasilien för första gången sedan jag flyttat till Sverige, hade jag påbörjat en serie porträtt av hembiträden. Jag hade vuxit upp med hembiträden omkring mig, men de hade på något märkligt sätt varit osynliga för mig. Men nu – kanske som en konsekvens av det snabba skiftet mellan den vita privilegierade man jag var i Brasilien och den nyinflyttade latinamerikan jag blev i Sverige – var de plötsligt synliga för mig, bekanta och exotiska på samma gång. Så jag fotograferade Jane och Deivid, som båda var hembiträden hos min moster. Jag porträtterade dem utan att veta exakt varför jag ville göra det, och när jag kom hem hamnade de helt enkelt i mitt bildarkiv.

När jag fotograferade Marlene insåg jag att vad jag höll på med egentligen inte handlade om gruvarbetarna. Det handlade om ojämlikhet. I Brasilien är det mycket vanligt, även för medelklassfamiljer, att ha hembitråde. (Något som också, återigen, blir allt vanligare i Sverige.) De brasilianska lönerna är ofta så låga och arbetstiderna så omänskliga att det skulle kunna liknas vid slaveri. I ett land där slaveriet avskaffades så sent som 1888 kan man ställa sig frågan om det handlar om ett arv eller om det helt enkelt är en obruten historia. En historia där det stora brasilianska diademet skulle kunna visa sig höra hemma.

Jag berättade för Marlene att jag höll på med ett projekt och frågade om jag kunde komma hem till henne för att prata mer om det, och om hon hade några grannar eller vänner som var också hembiträden. Hon svarade att i förorten där hon bodde var de flesta kvinnor hembiträden, och sa att jag var välkommen dit. Ett par dagar senare åkte jag hem till henne. Vi satte oss på gården tillsammans med hennes vänner. De pratade om sina arbeten, om sådant de varit med om och om hur de på olika sätt utnyttjats av sina arbetsgivare. Sedan berättade jag om diademet, om idén om att få drottning Silvia att ”lämna tillbaka” det och om att allt detta handlade om ett konstprojekt. De skrattade gott åt min, och projektets, godtrogenhet. ”En drottning! Lämna tillbaka ett sådant smycke!” Men samtidigt blev de intresserade av tanken, att jag ville genomföra något som de misstänkte var nästintill omöjligt, och svarade att de gärna var med på att försöka.

Jag hade ingen konkret idé om hur återlämnandet av diademet skulle ske, men jag hade en tanke om att det skulle kunna formuleras som ett bidrag från kungahuset som skulle möjliggöra första fasen i ett socialt projekt med syfte att ge utbildning och sjukvård till familjer i Diamantina. Kvinnorna själva föreslog att man skulle kunna börja med att starta en förening för hembiträden och låta projektet växa därifrån, tillsammans med drottning Silvia.

Sedan pratade vi om hur porträtten skulle se ut. Jag ville ha ett handgjort diadem att ge i utbyte mot det stora brasilianska, en gåva som tack till drottning Silvia. När jag anlant till Diamantina hade jag fått en

Bárbara Soares do Carmo.

Viviane Luiza Silva.

Paula de Paulo Soares do Carmo.

Valdirene Rodrigues de Souza.

present av José Alkmims barnbarn, min kompis Gabriel Alkmim: en väldigt fin bok av fotografen Chichico Alkmim, hans morfars far som under slutet av 1800-talet porträtterat människor och dokumenterat staden Diamantina. Familjen hade precis låtit trycka boken *The Eternal Vision of Chichico Alkmim*, ett urval ur en välbevarad samling av fler än 5 000 glasnegativ. Många av kvinnorna på porträtten i boken höll i blommor eller hade blomkransar på huvudet, och jag funderade på att göra samma sak med hembiträdenas porträtt, låta dem bära handgjorda diadem av blommor. Istället för ett diadem skulle drottning Silvia få sju – ett för varje hembitråde som porträtterades. Jag visade dem boken och de tyckte om förslaget. De diskuterade hur de skulle göra diademen och kom fram till att de skulle använda *sempre-viva*, en sorts blommor typiska för Diamantinas natur och som torkade behåller sin färg och form, samt plastblommor.

Marlene tog på sig ansvaret att tillverka dem. Det visade sig att hon för många år sedan arbetat med att tillverka billiga, handgjorda smycken som hon sålt på gatan i olika brasilianska städer. Vi bestämde att vi skulle ses hos Marlene ytterligare två gånger. En dag för att tillverka blomdiademen och en för att ta porträtten.

Vid ett av dessa tillfällen fick jag också träffa Marlenes man, Cido. Han var gruvarbetare – jag som trott att jag inte skulle få tag på någon – och hade jobbat i diamantgruvor under hela sitt liv. Han berättade om sitt arbete och om sig själv. Senare skulle jag få reda på att många av de hembiträden som jag porträtterade var gifta eller sambos med gruvarbetare. Så ser livet i den här förorten till Diamantina ut – kvinnan är hembitråde, mannen gruvarbetare.

Jag åkte tillbaka till Sverige. Med mig hade jag porträtten, videomaterial, intervjuer, blomdiademen och en tanke om hur jag skulle gå vidare. Nu kunde jag skriva brevet till drottningen.

–

Efter att i en månad ha väntat på svar på det första brevet jag sänt till drottning Silvia, skickade jag ett till. Tillsammans med brev nummer två skickade jag som gåva ett av Marlenes blomdiadem, samt en inbjudan till utställningen på Fotografins Hus i Stockholm som skulle ske i maj 2011. I augusti åkte jag tillbaka till Brasilien och träffade Marlene och de andra i projektet igen. Jag gav dem papperskopior av porträtten och berättade om vad som hänt sedan vi sågs sist.

Samtidigt som jag jobbat vidare med materialet jag samlat i Brasilien hade jag börjat söka jobb i ett försök att förbereda mig inför livet efter skolan. Tiden jag varit hos Marlene påverkade mitt sökande. Jag hade fortsatt att tänka på deras tillvaro, på det solidariska förhållningsätt som man kanske utvecklar när man vet att varken staten eller någon annan kommer att komma till undsättning, när man vet att inga pengar finns

för att betala vård, skola eller en fin klänning till en fest. Man lånar saker av varandra, man hjälper till och blir hjälpt. Jag ville på något sätt, utan att romantisera deras ofrivilliga fattigdom och brist på resurser, förstå något ytterligare om deras situation genom att själv försätta mig i en som liknar deras. Möjligt? Kanske inte. Jag kan alltid välja att återgå till min tidigare situation och, till exempel, sätta upplevelsen i ett konstsammanhang.

Jag började leta efter annonser där man sökte hembiträde: ”Hembiträde sökes till stort hus. Städning, strykning, tvätt, trädgårds-göromål som gräsklippning och lövkattning, rensning av rabatter etc. Utbildning/Erfarenhet: Svenska eller engelska i tal, gärna erfarenhet som städerska tidigare och ett intresse för trädgård. Vi ser gärna en äldre kvinna med erfarenheter sökandes tjänsten. Du får gärna gilla att vara ute och pyssla i trädgården, tycker du om att laga mat är det ett plus :-). Körkort och egen bil är också ett plus, milersättning utgår för körda mil i tjänsten.” Det verkade inte som att jag skulle kunna söka ett sådant jobb. Det brasilianska körkort jag haft sedan jag fyllde arton gäller inte i Sverige, och jag hade inte råd att skaffa ett svenskt med min knappa studentekonomi. Så jag jobbade vidare med mina utställningar.

Några månader och ett tiotal jobbansökningar senare fick jag äntligen ett erbjudande, som städare. Först tvivlade jag, samtidigt lät det som jobbet jag väntat på. Första städuppdraget var hemma hos en familj, ingen speciellt rik sådan som jag föreställt mig innan jag kom dit, utan en vanlig medelklassfamilj. Det var en märklig upplevelse – jag identifierade mig med dem, som de hade det har jag själv alltid haft det. Men nu var jag den som städade. Ibland medan jag städade förlorade jag mig i tankar, och korta stunder befann jag mig i ett ingenmansland. Var jag i Brasilien eller i Sverige? Gränserna och skillnaderna mellan länderna suddades ut.

I och med städjobbet har jag fått uppleva ett slags parallell värld, där de flesta är invandrare, många papperslösa och jobbar svart med låga inkomster. Egentligen ingenting jag inte redan visste. Det nya för mig är känslan av att jag när som helst kan råka hamna på ett städuppdrag hemma hos en bekant. Häromdagen skulle en lägenhet ungefär som min egen städas. Liksom i Brasilien ökar de ekonomiska klyftorna i Sverige – att fler får tillgång till städhjälp är ingen demokratisering av lyxen. Snarare ter det sig för mig som ett eko av en historia jag känner igen och som jag velat göra någonting åt, utopiskt eller ej. Det handlar nog om vem produkten av ens arbete kommer till gagn; vem som bär vilket diadem och varför. Drottning Silvia har ännu inte återlämnat sitt.

